

РЕЦЕНЗИЯ

От: **доц. д-р Нончо Иванов Димитров**, Университет за национално и световно стопанство, катедра „Национална и регионална сигурност“, професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност Икономика и управление (Корпоративна сигурност и антикризисно управление, Сигурност на енергийния бизнес).

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност „Икономика и управление (Икономика на отбраната и сигурността)“ в УНСС.

Автор на дисертационния труд: **Елена Боянова Бакова**

Тема на дисертационния труд: „Усъвършенстване на контрола при търговия с продукти, свързани с отбраната“.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 567/09.03.2021 г. на Зам-ректора по НИД на УНСС.

1. Информация за дисертанта.

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към катедра „Национална и регионална сигурност“, факултет „Икономика на инфраструктурата“ на УНСС по научна специалност Икономика и управление (Икономика на отбраната и сигурността), през периода 2012 – 2021 г.

Дисертантът е завършил бакалавърска степен на обучение в УНСС – „Икономика на търговията“, през 2009г. и магистър по маркетинг отново в УНСС, през 2011 г.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд.

Дисертационният труд е разработен в обем от 225 страници, от които 5 страници приложения, 9 страници списък на използваната литература, 3 страници списък на използваните съкращения, 1 страница списък с таблици, 1 страница списък с фигури, 1 таблица списък с приложения и две страници съдържание. Библиографската справка за използваната литература е съставена от 156 източника, от които 59 са на български, 78 на английски език и 19 са интернет източници както на български, така и на английски език. В дисертационният труд са включени 21 фигури и 13 таблици.

Основният текст на дисертационния труд се състои от увод, три глави и заключение, както следва:

- Увод – 4 страници. В него са основните елементи, които трябва да се съдържат в изследването като актуалност, обект и предмет на изследването,

- основен проблем, ограничения, теза, цел, основни задачи и подзадачи, използван метод, източници на данни и потребител;
- Първа глава – 46 страници. В нея са представени същността, контрола, проблемите и предизвикателствата пред търговията с продукти предназначени за отбрана;
  - Втора глава – 75 страници. В нея е представена ролята на международните организации и режими за експортен контрол, посочени са добрите практики на страните от Европейския съюз и са представени методите за изследване на експортния контрол при търговия с продукти, свързани с отбраната;
  - Трета глава – 71 страници. В нея са изследвани системите за експортния контрол, анализирани и интерпретирани са получените резултати от приложението на методите за изследване на експортния контрол на продукти, свързани с отбраната и са дадени насоки за усъвършенстване на експортния контрол на продукти, свързани с отбраната;
  - Заключение – 2 страници. В него е направено обобщение на получени резултати и са направени препоръки.

Структурата е логически последователна и съответства на целта, обекта, предмета и тезата на изследването.

Настоящото изследване търси отговор на въпроси свързани с необходимостта от усъвършенстването на контрола при търговията с продукти, свързани с отбраната, както търси и възможности за приспособяване на заинтересованите страни към глобалните геополитически промени през последните тридесет години, и прави опит да анализира всичките ѝ компоненти.

Акцентът пада върху това, че Българската отбранителна индустрия се интегрира в световната икономика и печели позиции на международния пазар на продукти, свързани с отбраната, като същевременно извършва постоянен мониторинг върху всички заинтересовани страни.

Обектът, който изследва докторанта е контрола при търговията с продукти, свързани с отбраната, която се приспособява към глобалните геополитически и социални промени.

Предмет на изследване в дисертационния труд е усъвършенстването на експортния контрол при търговия с продукти, свързани с отбраната.

Целта на изследването е да се изведат насоки за усъвършенстване на експортния контрол при търговия с продукти, свързани с отбраната, като затова са поставени редица задачи като: да се характеризират особеностите на търговията с продукти, свързани с отбраната и на експортния контрол; да се идентифицират състоянието и проблемите на експортния контрол на продукти, свързани с отбраната; да се анализират добри практики в страни-членки на Европейския съюз в областта на експортния контрол и да се изследват възможностите и да се дадат насоки за усъвършенстване на експортния контрол на продукти, свързани с отбраната.

Тезата, аргументирана в труда е, че надграждането на вече създадените правила и условия за експортен контрол при търговия с продукти, свързани с отбраната, чрез използването и внедряването на добри практики и промяна на законодателството, ще спомогне за усъвършенстването на експортния контрол. За правилното и всеобхватно осъществяване на контролната дейност е необходимо разработване и приемане на методика за следлицензионния контрол, която ще доведе до по-добро осъществяване на мониторинг при външнотърговска дейност с продукти, свързани с отбраната. Основният подход използван в дисертационния труд е Управление на бизнес процеси, както и метода на експертната оценка.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати.

Дисертационният труд поставя много актуална тематика, поради съчетаването на сложните аспекти на усъвършенстване на контрола при търговия с продукти, свързани с отбраната в съвременните условия. Международната общност се стреми да ограничи незаконното трансгранично движение на продукти, свързани с отбраната, тяхното нелегитимно разпространение или прекомерното натрупване в райони с потенциални или съществуващи конфликти, което налага предприемането на мерки за постигане на тези цели – чрез упражняване на контрол върху международната търговия с оръжия и изделия, които могат да бъдат използвани както за граждански цели, така и за военни. Поради това темата е актуална и полезна за тях.

Добре дефинирани са и ограниченията на изследването, като то се отнася в периода 1991 - 2020 г., тъй като след края на Студената война настъпва значителна промяна в международната търговия с оръжие. Потвърждава се и твърдението, че ще се усъвършенства експортния контрол. Поставените задачи и методите на изследването, целящи повишението на контрола на продукти, водят до точни препоръки за усъвършенстване на мониторинга при търговия с продукти, свързани с отбраната на Република България.

Докторантът е направил обстоен анализ на проблемите, които се наблюдават в развитието на усъвършенстване на експортния контрол при търговия с продукти, свързани с отбраната.

В изследването се установява съответствие между поставените цели и задачи търсенето и намирането на решения за тях. Направени са исторически и документален анализ, бенчмаркинг, метод на експертната оценка и управление на бизнес процеси. Исторически и документален анализ са използвани за проследяване на развитието и тенденциите в международната търговия с оръжия след края на Студената война, както и за развитието на системата за експортен контрол при търговия с продукти, свързани с отбраната в България. За да се изведат добри практики в страни-членки на Европейския съюз за експортен контрол при търговия с продукти, свързани с отбраната, е използван бенчмаркинг анализ. Методът на експертната оценка и управление на бизнес процеси са приложени, за да се изведат основни насоки за

усъвършенстване на системата за експортен контрол на продукти, свързани с отбраната в България.

Изследването и списъкът с използвана литература показват, че докторантът се е запознал със значителен брой литературни източници. Дадени са последните новости и нормативни документи, които касаят дейността на усъвършенстване на експортния контрол при търговия с продукти, свързани с отбраната, което показва, че той следи динамичното развитие на средата, в която е разработил дисертацията. В изследването също са използвани неклассифицирани източници – монографии, учебници, научни публикации и публикации в печата и интернет пространството.

Стилът на написване на дисертацията е добър. Техническото оформление на дисертацията е съгласно изискванията.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси.

Дисертационният труд е оригинално научно изследване, което има множество достойнства и притежава редица научни и научно-приложни приноси, по-важните от които са посочени по-долу:

- Идентифицирани и характеризирани са основни проблеми и предизвикателства при осъществяване на експортен контрол на продукти, свързани с отбраната, за да се обоснове и аргументира необходимостта от усъвършенстване на експортния контрол на продукти, свързани с отбраната в България;
- Сравнени и оценени са системите за експортен контрол на продукти, свързани с отбраната, на страни-членки на Европейския съюз, определени са добри практики и са направени препоръки за внедряването им в българската практика;
- Разработен е концептуален модел на системата за експортен контрол на продукти, свързани с отбраната. Потенциалният ефект от внедряването на модела е повишаване качеството на извършвания контрол при търговия с продукти, свързани с отбраната;
- Формулирани са основни насоки за усъвършенстване на действащата система за експортен контрол на продукти, свързани с отбраната в Република България;
- Предложен е процес на мониторинг и контрол, който да осигури устойчиво развитие на предложените мерки за усъвършенстване на процесите при осъществяване на експортен контрол на ПСО.

5. Оценка на публикациите по дисертацията.

Представени са четири публикации по темата на труда. Три публикации са на доклади, изнесени на научни конференции в страната и чужбина, а четвъртата е в научно списание. Една от публикациите е на статия на тема: „Развитие на нормативната база за експортен контрол на ПСО в периода 1996-2014“, публикувана в докладите от юбилейна научна конференция, следващата е на тема: „Роля на ООН при

търговията с продукти, свързани с отбраната ”, публикувана в Юбилейната научна конференция по случай 25 години от създаването на катедра „Национална и регионална сигурност“, другата е на тема: „Роля на ЕС при експортния контрол на продукти, свързани с отбраната“, публикувана в сборник с доклади от международна научна конференция на тема: „Проблеми и предизвикателства при осъществяване на експортен контрол на продукти, свързани с отбраната“, научно списание на факултет „Икономика и инфраструктура“ УНСС, София 2020 г.

Публикационната активност на кандидата отговаря на изискванията на закона и следва да получи висока оценка.

6. Оценка на автореферата.

Авторефератът дава добра представа за целите, обекта, предмета, съдържанието и резултатите от изследването. Отразява коректно обхвата на изследването.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси.

След направения анализ, не е достатъчно аргументирана нуждата или необходимостта да се създаде нов специализиран орган, който да разработва принципи, да осъществява координация при провеждането на държавната политика в областта на експортния контрол на продукти, свързани с отбраната и на изделия и технологии с двойна употреба, като осъществява контролни, регистрационни и разрешителни функции по прилагането на Закона за експортния контрол на продукти, свързани с отбраната и на изделия и технологии с двойна употреба. Препоръчването на нов специализиран орган, който да бъде внедрен, да бъде периодично оценяван и адаптиран, както предлага методиката и впоследствие окончателно оценени по постигнатите резултати, изисква редица различни обосновки, включително и правни.

Препоръчвам на автора да внедри и оцени реалните резултати от усъвършенстването на експортния контрол на продукти, свързани с отбраната в България, както и оценените системи за експортен контрол на продукти, свързани с отбраната, продиктувани от добрите практики и препоръки за внедряването им.

Препоръчвам разработения концептуален модел на системата за експортен контрол на продукти, свързани с отбраната, да бъде периодично оценяван и адаптиран, което неминуемо ще доведе до усъвършенстване на предлагания концептуален модел.

Депозиранияте научни приноси са твърде амбициозни и е необходимо да бъдат преосмислени и редактирани.

По отношение на институциите и организациите, ангажирани с експортния контрол, може по-подробно да се очертае специфичната нужда на всяка държава от институционална рамка, която използва, което ще добави нови и различни механизми за осъществяване на експортния контрол и ще обогати познанията на автора по изследваната тематика.

След направения анализ, също има нужда от по-задълбочено обосноваване на предлагания нов специализиран орган, който да разработва принципи, да осъществява координация при провеждането на държавната политика в областта на експортния

контрол на продукти, свързани с отбраната и на изделия и технологии с двойна употреба, като осъществява контролни, регистрационни и разрешителни функции по прилагането на Закона за експортния контрол на продукти, свързани с отбраната и на изделия и технологии с двойна употреба.

Комплексността на темата е много сложна и трудно би се намерило решение на проблематиката свързана с усъвършенстването на силно политизирана и конкурираща се област, каквато е контрола при търговията с продукти, свързани с отбраната и препоръчвам на автора да продължи изследователската си дейност в избраната от него област.

Направените по-горе критични бележки не засягат изтъкнатите достойнства на труда и не променят изцяло положителното ми впечатление.

8. Заключение.

Дисертационният труд на Елена Боянова Бакова „Усъвършенстване на контрола при търговия с продукти, свързани с отбраната”, представлява оригинално научно изследване с научни и научно-приложни приноси и отличаващо се с множество достойнства, което свидетелства за способността на автора да води научна дискусия и което следва да получи положителна оценка. Изследването е задълбочено и добре аргументирано. Проучени са множество източници, включително актуалните такива в разглежданата област.

Разработената методика може да се използва успешно за изготвяне и внедряване на управленски решения касаещи държавната политика в областта на експортния контрол на продукти, свързани с отбраната и на изделия и технологии с двойна употреба. Дисертационният труд притежава както теоретична, така и практическа ценност за приложение на концептуалния модел на ниво структури занимаващи се с търговия и контрол на стоки с двойна употреба.

Докторантът познава разглеждания проблем и е приложил съвременни методи в търсенето на неговото решение. Той има и необходимите знания и умения за самостоятелно извършване на научно-изследователска дейност.

Като отчитам научните постижения, силните страни на труда и препоръките насочени към работа на автора, му давам *положителна оценка*. Препоръчвам на Научно жури да приеме труда като отговарящ на изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за неговото прилагане, както специфичните изисквания на УНСС и да присъди на Елена Боянова Бакова образователната и научна степен „доктор” по професионална направление 3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и управление (Икономика на отбраната и сигурността)“.

гр. София
22.03.2021 г.

Рецензент:.....

доц. д-р Нончо Димитров